

mot systematiska kränkningar av den naturliga rättigheten till frihet (s. 170). Men revolutioner är svårbemästrade fenomen och reformistens uppgift blir därför att utplåna grogrunden för missnöje och revolution genom att etablera en jämlik samhällsordning, fri från förtryckande hierarkier.

Haldenius har skrivit en lärorik och engagerande bok om en insiktsfull tänkare. Jag hoppas att den blir vida läst.

JONAS OLSON

Positivismstrider

Carl-Göran Heidegren

Daidalos 2016. 203 s. ISBN 978-91-7173-497-6

Författaren till denna bok är professor i sociologi i Lund och boken ingår i ett forskningsprojekt finansierat av Vetenskapsrådet: "Sverige och filosoferna. Universitetsfilosofin i det svenska efterkrigssamhället".

Ordet "positivismstrider" syftar på vetenskapspolitiska kontroverser mellan anhängare av, och motståndare till, en sorts vetenskap – och motsvarande vetenskapsideal – som kan kallas "positivistisk". Tre olika positivismstrider behandlas. Dels en i Norge som till stor del utgick från den norske filosofen Hans Skjervheim och dennes magisteravhandling *Objectivity and the study of man* från 1959, dels den s.k. *Positivismusstreit* som ägde rum något senare i Västtyskland där Karl Popper och Hans Albert konfronterades med bland annat Theodor Adorno och Jürgen Habermas; och slutligen – och framför allt – den diskussion som uppstod i Sverige i samband med Gerhard Radnitzkys doktorsavhandling i vetenskapsteori i Göteborg. Denna avhandling publicerades 1968 i två volymer: *Anglo-Saxon Schools of Metascience* och *Continental Schools of Metascience*.

Den norska positivismkritiken startade redan i slutet av femtiotalet och vände sig mot den av Arne Næss inspirerade traditionen inom filosofi och samhällsvetenskap. Næss var i sin tur påverkad av den logiska positivismen i Wien. Skjervheim verkade för ett deltagarperspektiv snarare än det han såg som ett objektifierande och "positivistiskt" åskådarperspektiv. Någon strid var det dock knappast fråga om: varken Næss eller någon annan "positivist" bemötte angreppen.

I Västtyskland var det mer fråga om strid, inte så mycket mellan Popper och Adorno, som mellan Poppers anhängare Hans Albert och

Frankfurtskolans Jürgen Habermas – men alla dessa, inte minst Popper, ansåg sig vara positivismkritiker. Många som kritiserade Popper ansåg tvärtom att han var positivist – vilket antyder att det inte var så alldeles självklart vad termen ”positivism” egentligen syftade på.

Den svenska positivismstriden uppstod i kölvattnet till separationen mellan filosofi och ett nytt examensämne med namnet ”vetenskapsteori” i Göteborg. Dittills hade vetenskapsteori betraktats som en underavdelning inom filosofin. Som professor i det nya ämnet tillkallades Håkan Törnebohm, som ursprungligen stod den logiska empirismen närmare än någon annan filosof i Sverige, men som senare kom att distansera sig, inte bara från den logiska empirismen utan även från filosofin i allmänhet. Törnebohm hade doktorerat på en filosofisk avhandling om Einsteins relativitetsteori, men senare blev vetenskapsteori för Törnebohm snarast en sorts samhällsvetenskap med sociologisk eller systemteoretisk inriktning, där vetenskapsfilosofi skulle ingå som en underavdelning. Detta gav upphov till negativa reaktioner bland filosoferna, som ville slå vakt om vetenskapsteorin – eller vetenskapsfilosofin – som en del av filosofiämnet, kanske inte minst av ekonomiska skäl. Det är klart att denna revirstrid mellan filosofin och det nya ämnet bäddade för misstänksamhet från filosofernas sida mot kommande avhandlingar av Törnebohms elever. Hade Radnitzkys avhandling i stället framlagts i sociologi (eller idéhistoria), skulle filosofiprofessorerna nog inte alls ha brytt sig om den.

Men den svenska ”positivismstriden” orsakades enligt Heidegren inte så mycket av Radnitzky – eller av Törnebohm – utan av Aant Elzinga, en annan elev till Törnebohm, som senare blev dennes efterträdare på professuren, samt av sociologen Joachim Israel. Den av filosoferna som offentligt mest kritiserade Radnitzkys avhandling var Anders Wedberg. Det kan tilläggas att både Radnitzky och Israel var före detta elever till Wedberg, samt att Radnitzky även i efterhand respekterade Wedberg.

Något helt annat som spelade roll i sammanhanget var den ökade ”vänstervridningen” och intresset för Marx bland studenterna i slutet av sextiotalet. Detta gällde dock inte Radnitzky, men det låg bakom bildandet av föreningen ”Unga filosofer” i Stockholm och mycket av positivismkritiken kom sedan att publiceras i denna förenings tidskrift *Häften för kritiska studier*, som började utges 1968. Unga filosofer bildades för att – under mottot ”saklighet och engagemang” – kritisera Vietnamkriget, västerländsk utsugning av tredje världen, amerikansk imperialism och borgerlig dominans på universiteten. Man ville både föra en dialog med

universitetet och knyta an till den kontinentala debatten. Som många andra vänstergrupper splittrades även Unga filosofer rätt snart.

Heidegren konstaterar att i samtliga tre positivismstrider var det påfallande att ingen trädde fram till försvar för positivismen och ingen ville kalla sig positivist. Det stämmer nog i stort sett, men faktum är att jag själv i en artikel i *Häftet för kritiska studier* just betecknade mig som positivist. Kanske var det mest för att retas – jag minns inte riktigt – men jag var otvivelaktigt mycket mer intresserad av Carnap, Hempel och Popper än av Adorno, Gadamer, Apel och Habermas. De senare var rätt okända bland filosoferna i Sverige när de presenterades i Radnitzkys avhandling (även om vi i Stockholm hade intresserat oss för Adornos m.fl. studier av den auktoritära personligheten). Själv läste jag dem i original först lite senare och det ändrade inte mitt intryck från Radnitzkys avhandling, att de framför allt var tråkiga och filosofiskt föga givande – och detsamma tyckte jag om själva avhandlingen, som jag aldrig orkade läsa från början till slut. Även Radnitzky själv tröttnade snart på Apel och Habermas – som i sin tur började närma sig den analytiska filosofin – och anslöt sig i stället ännu mer till Popper, som han även tidigare påverkats av i avhandlingen. Enligt många bedömare (dock inte Popper själv) är Poppers filosofi ganska lik de logiska empiristernas, som ursprungligen var just det som Radnitzky angrep. Så därmed är cirkeln sluten!

Heidegren redogör för allt detta på ett initierat, utförligt och balanserat sätt. Boken ger väl inte några nya filosofiska insikter – den är ju närmast idéhistorisk – men den är informativ, välskriven och lättläst. (Ett par mindre lyckade detaljer är att referenserna "Aronsson 2007", som nämns i not 92, och "Lindström 2001", som nämns i not 106, saknas i litteraturförteckningen.)

LARS BERGSTRÖM